

Regeringens proposition

1980/81:106

om ändring i brottsbalken m. m. (främjande av flykt; s. k. falska telefonrecept m. m.);

beslutad den 29 januari 1981.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll denna dag.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

HÅKAN WINBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att brottsbalkens straffbestämmelse om främjande av flykt utvidgas till att omfatta alla som med laga rätt är berövade friheten, samtidigt som de motsvarande bestämmelser som finns i olika speciallagar upphävs. Vidare förslås att brottet skall straffbeläggas redan på förberedelsestadiet.

Förslaget innebär också att det i läkemedelsförordningen införs en bestämmelse av innebörd att den som genom att obehörigen ge sig ut för läkare, tandläkare eller veterinär för att få ut läkemedel illegalt skall kunna dömas till straff, liksom den som åberopar recept från en obehörig person. Avsikten är främst att härigenom kunna ingripa mot intelponering av recept av obehörig person, s. k. falskt telefonrecept.

Slutligen föreslås vissa ändringar av narkotikastrafflagen som innebär förenklingar i förfarandet vid förverkande av narkotika, injektionssprutor och kanyler med okänd ägare.

1. Förslag till**Lag om ändring i lagen (1981:29) om ändring i brottsbalken**

Härigenom föreskrivs att 17 kap. 12 § brottsbalken, i den lydelse paragrafen har erhållit genom lagen (1981:29) om ändring i nämnda balk, skall ha nedan angivna lydelse.

17 KAP.**12 §***Nuvarande lydelse*

Hjälper man den, som är fånge, häktad eller anhållen eller *eljest är för annat än sjukvård* berövad friheten, att komma lös eller främjar man, efter det han avvikit, hans flykt genom att dölja honom eller genom annan sådan åtgärd, *dömes* för främjande av flykt till böter eller fängelse i högst två år.

Föreslagen lydelse

Hjälper man den, som är fånge, häktad, eller anhållen eller *annars med laga rätt är* berövad friheten, att komma lös eller främjar man, efter det *att* han avvikit, hans flykt genom att dölja honom eller genom annan sådan åtgärd, *döms* för främjande av flykt till böter eller fängelse i högst två år.

2. Förslag till Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 17 kap. 16 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 KAP.

16 §

För försök eller förberedelse till våld eller hot mot tjänsteman *dömes* till ansvar enligt vad i 23 kap. *stadgas*, såframt ej brottet, om det fullbordats, skulle *hava* varit att anse som ringa. För försök till främjande av flykt *dömes ock* till ansvar enligt vad i 23 kap. *sägs*.

För försök eller förberedelse till våld eller hot mot tjänsteman *döms* till ansvar enligt vad som *föreskrivs* i 23 kap., såvida ej brottet, om det fullbordats, skulle *ha* varit att anse som ringa. För försök *eller förberedelse* till främjande av flykt *döms också* till ansvar enligt vad som *anges* i 23 kap.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

3. Förslag till

Lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Härigenom föreskrivs att 36 § lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall skall upphöra att gälla vid utgången av år 1981.

4. Förslag till

Lag om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

Härigenom föreskrivs att 57 § lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

57 §

Den som driver enskild inrättning eller verksamhet i strid mot bestämmelserna i 10 § första stycket, dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som hjälper någon som är inskriven i specialsjukhus med stöd av 35 § att avvika från sjukhuset, dömes till böter eller fängelse i högst två år. För försök dömes till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

**5. Förslag till
Lag om ändring i smittskyddslagen (1968:231)**

Härigenom föreskrivs att 28 § smittskyddslagen (1968:231) skall upphöra att gälla vid utgången av år 1981.

6. Förslag till

Lag om ändring i läkemedelsförordningen (1962:701)

Härigenom föreskrivs att i läkemedelsförordningen (1962:701) skall införas ett nytt moment, 20 § 4 mom., av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §

4 mom.¹

Den som obehörigen ger sig ut för läkare, tandläkare eller veterinär för att få läkemedel utlämnade i strid mot vad som är föreskrivet, döms till böter eller fängelse i högst sex månader, om gärningen inte är belagd med strängare straff enligt brottsbalken. Detsamma gäller den som i sådan avsikt åberopar ett recept från en obehörig person.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

¹ Förutvarande 20 § 4 mom. upphävt genom 1975:763.

7. Förslag till

Lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64)

Härigenom föreskrivs att 6 och 7 §§ narkotikastrafflagen (1968:64) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Narkotika som har varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet därav samt vinning av sådant brott skall förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt. Detsamma gäller förlag för sådant brott eller dess värde, om förlaget mottagits och mottagandet utgör brott enligt denna lag.

Föremål som använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag eller dess värde får förklaras förverkat, om det är påkallat till förebyggande av brott eller eljest särskilda skäl föreligger.

Injektionsspruta eller kanyl, som kan användas för insprutning i människokroppen och som påträffas hos någon som begått brott enligt denna lag eller i utrymme som disponeras av honom, skall, oavsett vem föremålet tillhör, förklaras förverkad, om det ej är uppenbart obilligt.

Injektionssprutor eller kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen och som påträffas hos någon som har begått brott enligt denna lag eller i ett utrymme som disponeras av honom eller påträffas i förbindelse med narkotika som har varit föremål för brott enligt denna lag, skall, oavsett vem föremålet tillhör, förklaras förverkade, om det ej är uppenbart obilligt.

7 §¹

Angående beslag av egendom, som kan antas vara förverkad enligt 6 §, gäller bestämmelserna om beslag i rättegångsbalken med följande avvikelser.

Bestämmelsen att åtal skall väckas inom viss tid gäller ej i annat fall än då rätten utsatt sådan tid.

Bestämmelserna i 2 § 1 och 3 samt 3 § lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. skall äga motsvarande tillämpning då beslag skett av narkotika, *injektionsspruta* eller *kanyl*. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om förfarandet med narkotika som tagits i beslag.

Bestämmelserna i 2 § 1 och 3 samt 3 § lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. skall tillämpas på motsvarande sätt då beslag har skett av narkotika, *injektionssprutor* eller *kanyler*. Tiden för att anmäla missnöje skall dock räknas från dagen för förordnandet. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer

¹ Senaste lydelse 1980:28.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

meddelar närmare föreskrifter om
förfarandet med narkotika som
tagits i beslag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1980-12-04

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Söder, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Danell, Petri, Eliasson.

Föredragande: statsrådet Winberg

Lagrådsremiss om ändring i brottsbalken, m. m.

1 Inledning

I skrivelser den 27 augusti 1977 och den 16 januari 1978 har riksåklagaren (RÅ) hemställt om en översyn av bestämmelserna i 17 kap. brottsbalken (BrB) om främjande av flykt. RÅ har därvid bl. a. åberopat att det finns ett behov av att kunna ingripa mot brottet redan på förberedelsestadiet.

Vidare har socialstyrelsen i en skrivelse den 23 augusti 1978 hemställt att åtgärder vidtas för att straffbelägga intelponering av recept av obehörig person (s. k. falskt telefonrecept), ett förfarande som i rättspraxis ofta har ansetts straffritt.

I anledning av dessa skrivelser har inom justitiedepartementet utarbetats en promemoria (Ds Ju 1980:1) med förslag till vissa ändringar i 17 kap. brottsbalken. Lagförslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Promemorian har remissbehandlats. En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Efter samråd med chefen för socialdepartementet vill jag också i detta sammanhang ta upp två andra frågor som har anknytning till samhällets åtgärder mot läkemedelsmissbruk. Dessa frågor gäller förenklingar i förfarandet vid förverkande av narkotika, injektionssprutor och kanyler med okänd ägare samt förbud mot införsel av injektionssprutor och kanyler som är avsedda att användas för otillåten injicering av narkotika eller annat. Åtgärder i dessa hänseenden har påkallats i skrivelser från RÅ den 29 februari 1980 resp. från socialstyrelsen den 13 november 1978. Skrivelserna har remissbehandlats.

2 Främjande av flykt

2.1 Gällande ordning i korthet

Enligt 17 kap. 12 § BrB är det straffbart att hjälpa den som är fånge, häktad eller anhållen eller annars berövad friheten att komma lös. Straffbestämmelsen omfattar också fall då någon, när vederbörande redan har avvikit, främjar hans flykt genom att dölja honom eller genom annan sådan åtgärd. Straffet för främjande av flykt är böter eller fängelse i högst två år.

Som exempel på frihetsberövanden av annat slag än dem som grundas på bestämmelserna om häktning och anhållande kan nämnas omhändertagande enligt lagen (1973:558) om tillfälligt omhändertagande och lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m. m. samt utlänningslagen (1980:376). Däremot anses inte fritidsstraff och utgångsförbud som används som sanktioner i det militära disciplinansvarssystemet falla inom tillämpningsområdet för bestämmelsen i 17 kap. 12 § BrB. Dessa sanktioner innebär nämligen inte frihetsberövande i vedertagen mening (prop. 1972:138 s. 54). I brottsbalksbestämmelsen görs vidare ett uttryckligt undantag för fall då ett frihetsberövande har skett för sjukvård eller för vård enligt barnavårdslagen (1960:97, BvL) eller enligt lagen (1954:579) om nykterhetsvård (NvL).

För de frihetsberövanden som uttryckligen undantas från tillämpningen av bestämmelsen i brottsbalken finns i skilda specialförfattningar särskilda bestämmelser som straffbelägger att någon försöker hjälpa den som är omhändertagen att avvika. De författningar som här är aktuella är lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (LSPV, 36 §), lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (omsorgslagen, 57 §), smittskyddslagen (1968:121, 28 §), barnavårdslagen (89 §) och nykterhetsvårdslagen (68 §). Straffsatserna är i sjukvårdslagarna desamma som i brottsbalken, medan de är lägre i barnavårds- och nykterhetsvårdslagarna.

Enligt 17 kap. 16 § BrB är försök till främjande av flykt straffbart. Däremot är gärningen inte straffbar så länge den endast befinner sig på förberedelsestadiet. Detsamma gäller motsvarande bestämmelser i de olika specialförfattningarna.

För en närmare redogörelse av gällande rättsregler hänvisas till departementspromemorian.

2.2 Aktuella ändringsförslag

I prop. 1979/80:16 om socialtjänsten har föreslagits att regeln i 17 kap. 12 § BrB skall få ändrad lydelse. Enligt förslaget skall bestämmelsen omfatta hjälp till flykt som lämnas den som är fånge, häktad eller anhållen eller eljest är berövad friheten för något annat än sjukvård. Ändringsförslaget innebär

alltså att undantagen för frihetsberövanden enligt barnavårds- och nykterhetsvårdslagstiftningen tas bort. Förslaget har tillstyrkts av socialutskottet (SoU 1980/81:15) och är f. n. beroende på riksdagens prövning.

Den i socialtjänstpropositionen föreslagna ändringen har föranletts av att barnavårds- och nykterhetsvårdslagarna i samma proposition har föreslagits upphäva och ersätta med en socialtjänstlag och en lag med särskilda bestämmelser om vård av unga. I denna del har förslaget i propositionen antagits av riksdagen (SFS 1980:620 och 621).

I *departementspromemorian* föreslås nu att även det undantag som gäller frihetsberövande för sjukvård tas bort ur bestämmelsen om främjande av flykt i 17 kap. 12 § BrB. Bestämmelsen skulle därmed rikta sig mot var och en som hjälper någon som är fänge, häktad, anhållen eller annars är med laga rätt berövad friheten att komma lös eller på annat sätt främjar hans flykt.

Motsvarande bestämmelser i LSPV samt i omsorgs- och smittskyddslagarna föreslås upphäva. De bestämmelser i ämnet som finns i barnavårds- och nykterhetsvårdslagarna kommer som nyss har berörts att upphöra att gälla i och med att socialtjänstlagen och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga träder i kraft den 1 januari 1982.

Departementspromemorian innehåller också ett förslag till tillägg till 17 kap. 16 § BrB. Förslaget i denna del innebär att förberedelse till främjande av flykt skall vara straffbart enligt de allmänna reglerna om förberedelse i 23 kap. samma balk.

2.3 Närmare om departementspromemorian

Som jag nämnde inledningsvis har departementspromemorian i den nu aktuella delen föranletts av en hemställan från RÅ om översyn av bestämmelserna i 17 kap. 12 och 16 §§ BrB. Enligt RÅ synes rättsläget vara oklart när det gäller frågan *vilken personkrets* av omhändertagna som utesluts från tillämpningen av bestämmelserna i 17 kap. 12 § BrB i dess gällande lydelse. RÅ har bl. a. hänvisat till ett hovrättsfall där en vårdare som hade hjälpt en intagen på en rättspsykiatrisk klinik att fly frikändes från ansvar med motiveringen att den intagne, som vistades på kliniken efter lagakraftätagande dom på sluten psykiatrisk vård i avvaktan på intagning på sjukhus, varken var häktad eller intagen för psykiatrisk vård. Varken 17 kap. 12 § BrB eller 36 § LSPV ansågs då tillämplig.

I departementspromemorian påpekas att det även i vissa andra fall f. n. kan vara tveksamt om en fritagning är straffbar, t. ex. när polisen har verkställt frihetsberövandet med syfte att inställa eller återföra den omhändertagne till sjukhus för sluten psykiatrisk vård. Den gällande regleringen kan sålunda medföra vissa svårigheter vid tillämpningen. Några bärande skäl synes enligt promemorian inte kunna åberopas till stöd för att det i en del speciella situationer skulle vara straffritt att hjälpa den som med

laga rätt har berövats friheten att komma lös eller att i efterhand främja flykten genom att dölja honom eller genom annan sådan åtgärd. Den enklaste utvägen att komma till rätta med gränsdragningsproblemen på området anses vara att låta brottsbalkens straffbestämmelse ta sikte på hjälp till rymning i fråga om alla personer som med laga rätt har berövats friheten.

Promemorians förslag innebär att främjande av flykt i fråga om den som redan har avvikit blir straffbelagt också i det fallet att avvikandet har skett från ett sjukhus där vederbörande har varit tvångsintagen enligt LSPV eller annan författning. Sjukvårdsförfattningarnas straffbestämmelser torde f. n. inte vara tillämpliga i sådana fall. Enligt promemorian framstår denna utvidgning ingalunda som obefogad från allmän synpunkt. Det framhålls att, eftersom böter ingår i straffskalan, det finns möjlighet att anpassa påföljden även till gärningar med förhållandevis lågt straffvärde.

Önskemålet om att straffbarheten för främjande av flykt skall utsträckas till *förberedelsestadiet* har i RÅ:s framställning motiverats främst med hänvisning till att ett behov av en sådan kriminalisering har uppstått genom tillkomsten av en omfattande organiserad brottslighet med internationella inslag, t. ex. den illegala narkotikahandeln. Enligt RÅ kräver inte sällan organisationssamhörigheten att de medlemmar som är på fri fot skall söka frita de dömda. För att ett försök till fritagning skall lyckas krävs, säger RÅ vidare, i allmänhet en noggrann planering, och det är enligt RÅ inte tillfredsställande att man inte kan ingripa med straff vid förberedelsegärningar.

Dessa synpunkter har godtagits i departementspromemorian, där det också konstateras att det i anslutning till vissa former av den tyngre kriminaliteten har vuxit fram fristående organisationer med uppgift att mot ersättning frita eller på annat sätt bistå brottslingar. Enligt promemorian får inte sällan kriminalvårds- eller polispersonal tips om att en fritagning förbereds, men det är i regel svårt att spåra vilka som ligger bakom planerna. Fritagningarna förberedes ibland på så sätt att besökare på en anstalt lämnar meddelanden om planerna för fritagningen eller smugglar in vapen eller andra redskap. Själva fritagningen planeras vanligen så att den intagne antingen skall hämtas av beväpnade personer, som tar sig in i anstalten, eller med hjälp av insmugglade redskap ta sig ut själv och hämtas utanför murarna. Hämtningen görs i regel med bil, men även t. ex. helikopter har någon gång förekommit.

Enligt promemorian förutsätter fritagning av den som är berövad friheten ofta ett handlingsschema i vilket flera led ingår. För att den s. k. försökspunkten skall vara uppnådd torde krävas att gärningen har fortskridit så långt att någon åtgärd har vidtagits som är ägnad att leda till brottets fullbordan. Straffansvar för försök torde vidare förutsätta att handlingen har avsetts att något så när omedelbart åtföljas av den handling genom vilket brottet fullbordas.

I promemorian konstateras att de begränsningar som i enlighet härmed gäller för möjligheterna att beivra åtgärder som syftar till fritagning av intagna givetvis återverkar på polisens och kriminalvårdspersonalens möjligheter att i tid avstyra planerade fritagningar. Från denna synpunkt skulle det enligt promemorian vara en klar fördel om ingripande kunde ske redan på förberedelsestadiet, framför allt mot sådana personer som mera systematiskt ägnar sig åt fritagning och döljande av brottslingar. Även från preventiv synpunkt skulle en sådan utvidgning av straffansvaret vara av värde. Några principiella skäl mot att brott av det slag som avses nu görs straffbara redan på förberedelsestadiet anses inte kunna åberopas.

En så gott som enhällig remissopinion, bl. a. RÅ, Göta hovrätt, tingsrätterna i Stockholm och Göteborg, rikspolisstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen, har tillstyrkt förslagen i departementspromemorian. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) vitsordar behovet av lagändringar men har vissa erinringar mot de i promemorian valda lösningarna.

2.4 Föredragandens överväganden

Vad först gäller *tillämpningsområdet för bestämmelsen om flykt* kan jag för egen del ansluta mig till uttalandet i promemorian om att den nuvarande regleringen kan vara ägnad att i vissa fall medföra svårigheter i praktiken (jfr numera även rättsfallet NJA 1979 s. 386). Det är naturligtvis angeläget att de oklarheter som sålunda kan föreligga i fråga om tillämpningsområdet för brottsbalkens bestämmelse undanröjs. I likhet med remissinstanserna finner jag det innebära en i princip lämplig lösning att i enlighet med departementspromemorians förslag ge den aktuella bestämmelsen en generell utformning, så att främjande av flykt blir straffbart enligt brottsbalken så snart fråga är om en person som med laga rätt är berövad friheten.

Enligt BRÅ finns det inte, annat än möjligen i vissa kvalificerade fall, behov av att utvidga kriminaliseringen för frihetsberövanden för sjukvård till att omfatta även döljande och annan sådan åtgärd efter avvikande. Som en tänkbar lösning föreslår BRÅ att det i bestämmelsen i 17 kap. 12 § föreskrivs att straffansvar inte skall ådömas, om gärningen med hänsyn till frihetsberövandets art och bakgrund, gärningsmannens förhållande till den fritagne och sättet att hjälpa honom framstår som ringa. BRÅ har föreslagit att motsvarande tillägg i så fall görs även i bestämmelsen om skyddande av brottsling i 17 kap. 11 § BrB.

Liksom flertalet remissinstanser anser jag emellertid för egen del att övervägande skäl talar för den ståndpunkt som har intagits i departementspromemorian och att alltså en sådan särskild strafffrihetsregel som BRÅ har ifrågasatt kan avvaras. Utöver vad som har framhållits i promemorian vill jag peka på att reglerna om åtalsunderlåtelse – i första hand då 20 kap. 7 § första stycket 1 rättegångsbalken – här som i andra sammanhang gör det möjligt att avstå från lagföring, om en tillämpning av straffbestämmelsen undantagsvis

skulle aktualiseras i ett fall där gärningen kan bedömas sakna egentligt straffvärde.

Jag vill alltså förorda att 17 kap. 12 § får den utformning som föreslagits i promemorian, nämligen att den som hjälper någon som är fånge, häktad eller annars är med laga rätt berövad friheten att komma lös eller främjar hans flykt efter det att han avvikit genom att dölja honom eller genom annan sådan åtgärd skall dömas till straff för främjande av flykt.

Det bör särskilt nämnas att den nu föreslagna avfattningen av 17 kap. 12 § BrB kommer att medföra att fritagning av den som enligt 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga är omhändertagen på hem för särskild tillsyn (ungdomsvårdsskola) blir straffbar. Inom socialberedningen (S 1980:07) utreds f. n. frågan om behovet av bestämmelser om vård av vuxna oberoende av samtycke inom socialtjänst- och sjukvårdslagstiftningen. Skulle nya sådana bestämmelser som ger möjlighet till frihetsberövande införas, kommer även fritagning av personer som har omhändertagits med stöd av dessa att kunna bestraffas enligt 17 kap. 12 § BrB med den här föreslagna lydelsen. För tydlighetens skull bör påpekas att uttrycket "med laga rätt berövad friheten" inte avses innefatta utgångsförbud eller fritidsstraff för krigsmän (jfr avsnitt 2.1).

Som en följd av ändringen i 17 kap. 12 § BrB bör bestämmelserna om hjälp till avvikande i LSPV samt omsorgs- och smittskyddslagarna upphävas. Med hänsyn till att barnavårds- och nykterhetsvårdslagarna har upphävts med verkan fr. o. m. den 1 januari 1982 bör även den nu ifrågasatt lagändringen träda i kraft vid den tidpunkten. Eftersom riksdagen inom kort väntas att med anledning av socialtjänstpropositionen anta ett förslag till ändring i brottsbalken som bl. a. berör 17 kap. 12 §, bör den nu aktuella ändringen lagtekniskt göras som ett förslag till lag om ändring i den lagen. Jag har i denna del samrått med statsrådet Holm.

De skäl som av RÅ och i promemorian har åberopats för att straffbelägga *förberedelse till främjande av flykt* är enligt min mening övertygande. Även här gäller att praktiskt taget alla remissinstanser har godtagit förslaget.

BRÅ har emellertid framhållit att det i brottsbalken endast undantagsvis finns straff för förberedelse till sådana brott som i likhet med främjande av flykt har böter i straffskalan. Den form av kvalificerade fritagningar som har aktualiserat frågan om straff på förberedelsestadiet måste visserligen enligt BRÅ i sin fullbordade form tillmätas mycket högt straffvärde. BRÅ ifrågasätter dock om inte straffskalan för fullbordat brott borde höjas för grova fall, varvid som exempel på vad som kan göra brottet grovt skulle kunna anföras att gärningen har utförts med grovt våld eller tvång. Straffbeläggande av förberedelse skulle då kunna begränsas till sådana fall.

Som BRÅ har framhållit är straff för förberedelse i allmänhet begränsat till sådana brott som i fullbordad form är av allvarig karaktär. Till denna kategori av brott måste enligt min mening också främjande av flykt räknas,

bortsett från de lindrigaste formerna av brottstypen. För att straffansvar för förberedelse över huvud taget skall kunna komma i fråga krävs enligt 23 kap. 2 § BrB att någon har lämnat eller mottagit förlag eller vederlag för brottet eller också tagit befattning med gift, sprängämne, vapen, dyrk, förfalskningsverktyg, eller annat sådant hjälpmedel. Det synes i praktiken uteslutet att någon av dessa förutsättningar skulle vara uppfylld i fråga om brottet främjande av flykt utan att ett mera allvarligt fall föreligger. Jag anser därför inte att en gradindelning av brottet i och för sig utgör någon förutsättning för att straffbelägga gärningar redan på förberedelsestadiet. Tvärtom skulle en sådan lösning riskera att skapa svårigheter vid tillämpningen, eftersom det ligger i sakens natur att det ofta är svårt att mera i detalj bedöma hur ett brott som upptäckts på förberedelsestadiet skulle ha utvecklats i fråga om våldsanvändning och annat, om det hade fullbordats.

Klart är emellertid att den av BRÅ väckta tanken på *straffhöjning för grova fall av främjande av flykt* – ett förslag som har väckts även av länsåklagaren i Kopparbergs län – kan diskuteras även bortsett från den nu aktuella frågan om kriminalisering av gärningar på förberedelsestadiet. Ett straffmaximum på två år är även enligt min mening väl lågt för de allvarligaste formerna av brottet. Här måste man dock hålla i minnet att det i de allvarligare fall som kommer i blickpunkten redan f. n. i praktiken kan utdömas påföljder som är avpassade till gärningens farlighetsgrad, eftersom gärningsmännen som regel kan fällas till ansvar även för andra brott som har begåtts i sammanhanget, t. ex. misshandel eller olaga frihetsberövande. Inte sällan finns förfalskning eller vapenstöld med i bilden. Något egentligt praktiskt behov av att gradindela brottet för att därmed kunna höja maximistraffet torde därför knappast föreligga, och det finns enligt min mening i vart fall inte tillräckligt underlag för en sådan lösning i detta sammanhang.

Sammanfattningsvis innebär alltså mitt ställningstagande att jag också på denna punkt förordar den i departementspromemorian valda lösningen. Denna betyder att det i 17 kap. 16 § införs ett tillägg enligt vilket förberedelse till främjande av flykt blir straffbar. Lagändringen bör träda i kraft den 1 juli 1981. Någon gradindelning av brottet eller ändring av straffskalan förordas däremot inte i detta sammanhang. Jag ansluter mig till den uppfattning som har uttalats i promemorian om att de allmänna bestämmelserna i 23 kap. 2 § BrB är tillräckligt ingripande och att alltså någon speciell utformning av straffansvaret för förberedelse till främjande av flykt inte är erforderlig.

3 Falsa telefonrecept

3.1 Gällande ordning i korthet

När receptbelagda läkemedel ordincras per telefon brukar det gå till på det sättet att receptutfärdaren, vanligen en läkare, dikterar receptets innehåll för

en farmaceut. Denna skriver ned ordinationen på en särskild blankett och bestyrker den med sitt namn. Förutom läkare är tandläkare och veterinärer behöriga att utfärda recept. Om det finns anledning att misstänka att receptutfärdaren inte är den han utger sig vara, skall enligt receptkungörelsen (MF 1965:100), utfärdad av dåvarande medicinalstyrelsen, den telefonerandes identitet kontrolleras och kontrollen bestyrkas av farmaceuten genom anteckning på blanketten. I fråga om narkotika gäller enligt kungörelsen att särskild kontroll får underlätas endast om den ordinerandes identitet är uppenbar. Kontrollen sker i allmänhet genom s. k. kontrollringning.

Antalet telefonrecept har ökat kraftigt under senare år. Omkring en miljon telefonrecept årligen avser narkotiska preparat, främst sömnmedel och lugnande medel av olika slag. På grund av arbetsbelastningen vid apoteken förekommer det att kontrollringning måste underlätas, och ibland kan den av andra skäl inte genomföras. Särskilt vid apoteken i storstäderna inträffar det tämligen ofta att obehöriga personer, ofta missbrukare, ringer in recept och därvid utger sig för att vara läkare. I de flesta fall upptäcks detta genom kontrollringning eller genom att personalen blir misstänksam när läkemedlet lämnas ut. Om vilseledandet upptäcks redan vid kontrollringning, vidtas ofta ingen åtgärd. I andra fall har emellertid saken ibland anmälts och åtal kommit till stånd.

Frågan om straffbarheten för ett förfarande som består i att någon genom att utge sig för att vara läkare eller annan behörig person ordinerar recept per telefon har bedömts på olika sätt. Som närmare framgår av promemorians redogörelse synes i senare rättspraxis den ståndpunkten ha dominerat, att intelefonering av recept av en obehörig person inte kan bestraffas vare sig som urkundsförfalskning eller som anstiftan till osant intygande, om inte påteckning om kontroll eller åtminstone om att kontroll har ansetts obehövlig har gjorts på receptblanketten. Inte heller har förfarandet ansetts straffbart enligt något annat lagrum. Något avgörande av högsta domstolen i den aktuella frågan finns inte. Beträffande två hovrättsdomar genom vilka de tilltalade frikänts för förfarande av aktuellt slag har RÅ uttryckligen förklarat att han inte har funnit anledning att fullfölja talan.

3.2 Departementspromemorian

I departementspromemorian har rättsläget bedömts som oklart. Från saklig synpunkt ter det sig enligt promemorian omotiverat att den som genom falska uppgifter föranleder att läkemedel lämnas ut till honom eller annan i vissa fall inte skulle kunna bestraffas. Med hänsyn härtill görs i promemorian den bedömningen att övervägande skäl talar för att obehörigt förfarande av det slag som nu är aktuellt bör föras in under en uttrycklig straffbestämmelse.

I promemorian diskuteras därvid till en början möjligheten av att

uttryckligen straffbelägga förfarandet som urkundsförfalskning, något som föreslagits av socialstyrelsen i den inledningsvis nämnda skrivelsen. Det synes emellertid mindre ändamålsenligt att för det begränsade ändamål som det nu är fråga om ändra en så central regel i brottsbalken. Detta skulle sannolikt få konsekvenser på andra områden som kan vara svåra att överblicka. Av samma skäl föreslås inte heller ändring i bestämmelsen om osant intygande. I promemorian diskuteras också möjligheten av att införa straffbestämmelser i lagen (1960:408) om behörighet att utöva läkaryrket, den s. k. kvacksalverilagen (1960:409), eller läkemedelsförordningen (1962:701). Inte heller detta har ansetts vara en lämplig lösning.

I stället föreslås i departementspromemorian att 17 kap. 15 § BrB om föregivande av viss ställning får ett nytt fjärde stycke av innehåll att den som genom att obehörigen ge sig ut för läkare, tandläkare eller veterinär föranleder att läkemedel utlämnas till honom eller annan i strid mot vad härom är stadgat skall dömas till böter för föregivande av ställning som läkare, tandläkare eller veterinär. Försök till brottet har inte ansetts böra straffbeläggas. Detta innebär att en förutsättning för ansvar enligt förslaget blir att läkemedlet verkligen har lämnats ut. Genom den valda formuleringen kommer bestämmelsen att omfatta alla typer av läkemedel som avses i läkemedelsförordningen och alla tänkbara fall – inte bara telefonordination – där någon genom vilseledande av aktuellt slag föranleder att läkemedel lämnas ut i strid mot gällande bestämmelser.

Departementspromemorian har även i denna del fått ett övervägande positivt mottagande av remissinstanserna. Det övervägande antalet instanser, däribland Stockholms och Göteborgs tingsrätter samt rikspolisstyrelsen tillstyrker förslaget i dess helhet.

Flertalet av de remissinstanser som företräder åklagarväsendet godtar i och för sig den föreslagna lösningen men anser att fängelse bör ingå i straffskalan. Även andra instanser, såsom Göta hovrätt, anser att brottet bör kunna bestraffas med fängelse. Bl. a. RÅ, socialstyrelsen, Apoteksbolaget, Sveriges domareförbund och Föreningen Sveriges statsåklagare förordar att brottet straffbeläggs också på försöksstadiet. Sistnämnda två remissinstanser föreslår att försökssituationen täcks in genom att det blir straffbart att handla "med uppsåt" eller "i syfte" att läkemedel utlämnas. Ett par remissinstanser, bl. a. BRÅ, ställer sig tveksamma till behovet av lagstiftning under motivering att redan gällande rätt synes lämna ett utrymme för att döma till straffansvar i de aktuella fallen.

Beträffande frågan var en bestämmelse lagtekniskt sett bör placeras har en del olika uppfattningar kommit till uttryck. Flertalet remissinstanser godtar promemorians lösning, men RÅ föreslår att kriminaliseringen förs in som ett tillägg till bestämmelsen om oredligt förfarande eller i en särskild lag, som i så fall skulle kunna inordnas under brottsbalkens bedrägerikapitel. Göta hovrätt påpekar att bestämmelserna om straff för föregivande av viss ställning närmast avser att skydda allmänheten mot att vilseledas om

vederbörandes särskilda kompetens, medan förfarandet med falska telefonrecept går ut på att gentemot apotekspersonal bedra sig till främst narkotiska medel. Hovrätten pekar vidare på det redan i promemorian anmärkta förhållandet att den föreslagna brottsbeteckningen inte tar sikte på samtliga fall som språkligt sett kan hänföras under beteckningen. Dessutom anser hovrätten att frågan huruvida även andra medel än narkotika bör omfattas av en kriminalisering bör övervägas ytterligare. Kriminaliseringen bör enligt hovrätten ta sikte på förfarandet i sig, nämligen att någon obehörigen söker få ut receptbelagda medel. Man bör därför, menar hovrätten, främst överväga möjligheten att straffbelägga det ifrågavarande förfarandet i någon lämplig specialförfattning – t. ex. läkemedelsförordningen (1962:701), narkotikaförordningen (1962:704) eller narkotikastrafflagen (1968:64) – eller i en särskild författning. BRÅ anser att en lämplig lösning skulle kunna vara att införa ett tillägg till 20 § läkemedelsförordningen av innebörd att den som förvärvar läkemedel utan att vara berättigad till det skall kunna dömas till straff. Gärningsbeskrivningen bör enligt BRÅ under alla förhållanden konstrueras så att även den som hämtar ut läkemedlet, om det inte är samma person som ringt, skall kunna straffas.

3.3 Föredragandens överväganden

För egen del ansluter jag mig till promemorians bedömning att rättsläget på förevarande område är oklart. Detta får anses otillfredsställande med hänsyn till att det av utredningen i ärendet framgår att inringning av recept från personer som inte är behöriga förekommer tämligen ofta. I allmänhet rör det sig här om sömnmedel och olika lugnande medel. Det är väl känt att narkomaner – särskilt amfetaminmissbrukare – använder sådana preparat för att "tända av", dvs. ta en tillfällig paus i missbruket, i regel för att sova. Vid bristande tillgång på kraftigare narkotiska preparat kan emellertid dessa medel också tjäna som direkt substitut.

Med hänsyn till intresset av att läkemedelsmissbruket motverkas delar jag liksom flertalet remissinstanser uppfattningen att obehörigt förfarande av det slag som här är aktuellt bör föras in under en uttrycklig straffbestämelse. En sådan bestämmelse synes inte lämpligen böra begränsas till att ta sikte på narkotiska preparat utan bör i enlighet med promemoriaförläget få en mera generell utformning, så att även t. ex. läkemedel som innehåller alkohol omfattas av en kriminalisering.

I likhet med ett stort antal remissinstanser anser jag att en ny bestämmelse för att den skall få önskvärd effekt bör utformas så att själva förfarandet vid telefonordinationen bestraffas oavsett om gärningsmannen lyckas få ut läkemedlet eller inte. I de fall då förfarandet inte upptäcks genom kontrollringning är det nämligen stor sannolikhet för att den inringande får ut läkemedlet utan att över huvud taget bli avslöjad. Den som på nu aktuellt sätt försöker skaffa sig medicin skulle alltså löpa liten risk att bli straffad, om

möjligheten till inringande begränsas till fall där läkemedlen har utlämnats. Jag delar också BRÅ:s uppfattning att bestämmelsen bör göra det möjligt att komma åt även den som hämtar ut medlet, om det inte skulle vara samma person som den som har ringt.

Vidare anser jag i likhet med flera remissinstanser att det aktuella förfarandet bör kunna bestraffas med fängelse. Detta gäller särskilt om gärningen med hänsyn till läkemedlens art eller kvantitet är särskilt allvarlig eller gärningsmannen har satt förfarandet i system genom inringningar till flera apotek. Fastän obehörig ordination per telefon är det från praktisk synpunkt dominerande problemet är det slutligen, som har framhållits i promemorian och av socialstyrelsen, en fördel om en ny bestämmelse utformas så att den träffar även andra tänkbara fall då någon genom vilseledande av aktuellt slag föranleder att läkemedel lämnas ut i strid mot gällande föreskrifter.

Vad angår frågan i vilken författning en bestämmelse i ämnet bör tas in, får det av de skäl som Göta hovrätt har anfört anses mindre lämpligt att för ändamålet göra ett tillägg till 17 kap. 15 § BrB på det sätt som har föreslagits i promemorian. Inte heller synes det innebära en fullt ändamålsenlig lösning att i enlighet med RÅ:s förslag komplettera straffbestämmelsen om oredligt förfarande. Över huvud taget kan den nu aktuella regleringen knappast anses vara av så central karaktär att den lämpligen bör ha sin plats i brottsbalken. Då det inte heller kan anses motiverat att, som föreslagits från några håll, utfärda en särskild författning för detta rätt begränsade ändamål, synes det ligga närmast till hands att infoga en bestämmelse i läkemedelsförordningen, en tanke som både Göta hovrätt och BRÅ har varit inne på. Mot denna lösning har i promemorian åberopats att läkemedelsförordningen tar sikte på den yrkesmässiga läkemedelshanteringen. Denna invändning synes dock inte vara avgörande.

Jag föreslår efter samråd med statsrådet Holm att 20 § läkemedelsförordningen kompletteras med ett nytt 4 moment av det innehållet att den som obehörigen ger sig ut för läkare, tandläkare eller veterinär för att få läkemedel utlämnade i strid mot vad som är föreskrivet skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma bör gälla den som i sådan avsikt åberopar ett recept från en obehörig person. Till förebyggande av onödiga problem vid s. k. lagkonkurrens bör härutöver anges att bestämmelsen inte skall tillämpas, om gärningen är belagd med strängare straff enligt brottsbalken. Genom de nu använda formuleringarna "för att" och "i sådan avsikt" markeras att det för straffbarhet fordras s. k. direkt uppsåt. Jag är angelägen om att framhålla att det är av största vikt att gällande föreskrifter om kontroll iakttas när receptbelagda läkemedel lämnas ut. Den nu förordade kriminaliseringen är givetvis inte avsedd att ge underlag för att noggrannheten eftersätts i detta hänseende.

Den nu föreslagna lagändringen bör träda i kraft den 1 juli 1981.

4 Förverkande av narkotika samt förverkande och införsel av injektionssprutor och kanyler.

4.1 Gällande ordning i korthet

I narkotikastrafflagen finns en bestämmelse – 6 § – som säger att narkotika som har varit föremål för brott enligt lagen skall förklaras förverkad, om det inte är uppenbart obilligt. I samma paragraf sägs att injektionsspruta eller kanyl som kan användas för insprutning i människokroppen och som påträffas hos någon som har begått brott enligt lagen eller i utrymme som disponeras av honom skall, oavsett vem föremålet tillhör, förklaras förverkat om det inte är uppenbart obilligt. Bestämmelsen ger däremot inte stöd för förverkande av sprutor och kanyler som i andra fall påträffas tillsammans med narkotika som uppenbarligen har varit föremål för brott.

I 7 § narkotikastrafflagen finns regler om förfarandet vid beslag och förverkande av narkotika, injektionssprutor och kanyler. Beträffande förverkande hänvisas till vissa närmare angivna bestämmelser i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Med stöd av dessa kan åklagaren besluta om förverkande av beslagtagna narkotika, om förverkande inte har förelagts och godkänts i samband med strafföreläggande och inte heller åtal har väckts. Den från vilken beslaget har skett kan i så fall anmäla missnöje hos åklagaren inom en månad från det att han fick del av beslutet. Eftersom delgivning sålunda är en förutsättning för att beslutet skall vinna laga kraft, har i praxis de nu berörda bestämmelserna ansetts tillämpliga bara när beslaget har skett från en bestämd person.

Om beslaget inte har skett från en viss person och ansvarstalan inte förs, anses förverkande av narkotikan kunna ske endast med stöd av 17 § lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken. Är ägaren okänd, skall då stämning utfärdas. Stämningen skall delges genom s. k. kungörelsedelgivning eller, om värdet av den beslagtagna egendomen uppenbart inte uppgår till 1 000 kr., genom att stämningen anslås på rättens kansli.

I anslutning till narkotikastrafflagen utfärdades en särskild förordning (1968:70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler. Enligt 2 § förordningen får spruta eller kanyl införas i riket endast av den som är behörig att driva handel med sådan vara eller innehar särskilt tillstånd att införa sådan till riket. Utan tillstånd får emellertid spruta eller kanyl medföras av resande "för personligt bruk". Vad som skall avses med personligt bruk har, såvitt avser sprutor och kanyler avsedda att användas för injicering av narkotika i den egna kroppen, gett upphov till delade meningar. Det har förekommit att åtal ogillats under motivering att sprutor och kanyler har varit avsedda för den tilltalades personliga bruk i samband med injicering av olagligt åtkommen narkotika.

4.2 Aktuella ändringsförslag

I en skrivelse den 29 februari 1980 har RÅ tagit upp vissa frågor om förverkande enligt narkotikastrafflagen. RÅ har till en början påpekat att det medför vissa olägenheter att injektionssprutor och kanyler som påträffas tillsammans med narkotika som har varit föremål för brott enligt narkotikastrafflagen inte kan förklaras förverkade annat än när de har beslagtogs hos den som har begått brottet eller i utrymme som disponerats av honom. RÅ föreslår att 6 § tredje stycket narkotikastrafflagen ändras så att föremålen skall kunna förverkas om de påträffas i anslutning till påträffad narkotika.

Såvitt gäller förfarandet vid förverkande föreslår RÅ att en ny bestämmelse införs i narkotikastrafflagen med samma konstruktion som 21 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling. Den nya bestämmelsen föreslås få den innebörden att om ansvarstalan inte kan föras för ett brott som har föranlett att narkotika, injektionsspruta eller kanyl har tagits i beslag, åklagaren skall få meddela skriftligt förordnande att beslaget tills vidare skall bestå och egendomen vara förverkad, förutsatt att inte ägaren eller annan som påstår sig äga bättre rätt till egendomen inom en månad efter förordnandet anmäler missnöje med beslaget. Om missnöje anmäls, skall enligt förslaget åklagaren, om inte beslaget anses böra hävas, inom en månad därefter väcka talan vid domstol med yrkande om egendomens förverkande.

Över RÅ:s skrivelse har efter remiss yttranden avgetts av rikspolisstyrelsen, generaltullstyrelsen, socialstyrelsen, Svea hovrätt och Stockholms tingsrätt. Ingen av remissinstanserna har haft något i sak att erinra mot förslagen. Stockholms tingsrätt har dock ställt sig tveksam till lämpligheten av att lagen tillförs en utförlig reglering av det rätt udda fallet med förverkande från en okänd person. Tingsrätten har vidare påpekat att det i praktiken kan uppstå en del andra olägenheter vid tillämpningen av narkotikalagstiftningen, varför det skulle vara värdefullt om en juridisk-teknisk översyn av narkotikalagstiftningen kom till stånd.

Socialstyrelsen har i skrivelse den 13 november 1978 hemställt om en ändring i förordningen med bestämmelser om vissa injektionssprutor och kanyler. Enligt förslaget skall sprutor och kanyler få föras in av resande endast för personligt *legalt medicinskt* bruk.

Över socialstyrelsens framställning har efter remiss yttranden avgetts av ovannämnda instanser samt RÅ. Förslaget har i sak tillstyrkts. Stockholms tingsrätt har dock som ett alternativ föreslagit en presumptionsregel, enligt vilken sprutor och kanyler skall kunna förverkas i den mån det inte görs sannolikt att de är avsedda att användas vid en lovlig verksamhet.

4.3 Föredragandens överväganden

Bakgrunden till RÅ:s framställning är att polisen i sitt arbete ofta hittar narkotika till vilken ingen ägare är känd. Sådana fynd kan göras i t. ex. stulna bilar, väskor som anträffas i det fria eller i förvaringsboxar av olika slag. Man utgår regelmässigt från att narkotika som påträffas på detta sätt har varit föremål för brott och skall förverkas. Ibland hittas injektionssprutor och kanyler tillsammans med narkotikan. Det är i dessa situationer i allmänhet uppenbart att föremålen har varit avsedda att användas för insprutning av olagligt åtkommen narkotika i människokroppen. Om de inte har hittats i ett utrymme som disponeras av någon som begått brott enligt narkotikastrafflagen, anses de emellertid inte kunna förverkas.

Enligt min mening är det inte motiverat att i fall som de nu aktuella göra skillnad mellan förverkande av narkotika å ena samt sprutor och kanyler å andra sidan. Något legitimt intresse av att undanta sprutor och kanyler från förverkande i de fall som här är aktuella kan ju inte rimligen finnas. Jag förordar efter samråd med chefen för socialdepartementet att RÅ:s framställning tillgodoses genom att ett tillägg görs till 6 § tredje stycket narkotikastrafflagen av innebörd att injektionssprutor eller kanyler som påträffas i anslutning till narkotika som har varit föremål för brott enligt lagen skall kunna förklaras förverkade oavsett vem föremålet tillhör.

Vad gäller själva förfarandet när ägaren till narkotikan och eventuella tillbehör är okänd, är det uppenbart att kungörelsedelgivning eller motsvarande inte kan antas leda till att någon ägare anmäler sig. Det har såvitt känt aldrig inträffat i praktiken. Den som anmäler sig riskerar ju att bli åtalad för åtminstone olaga narkotikainnehav, och förverkande sker under alla omständigheter. Förfarandet är omständligt och de rättssäkerhetssynpunkter som ligger till grund för bestämmelserna i rättegångsbalkens promulgationslag om förfarandet vid förverkande från okänd ägare gör sig inte gällande i detta fall. Förfarandet torde snarast vara ägnat att väcka förvåning bland allmänheten.

Vad angår behovet av en ändring av nuvarande reglering framgår av RÅ:s skrivelse att antalet beslag från okänd ägare uppgår till ett sextiotial årligen enbart inom Stockholms åklagardistrikt. Med hänsyn härtill och till vad RÅ i övrigt har anfört bör de av RÅ framförda önskemålen tillgodoses. Lagtekniskt sker detta enklast genom att det i 7 § tredje stycket narkotikastrafflagen tas in en särskild mening av det innehållet att, om ägaren eller annan som påstår sig äga bättre rätt till den aktuella egendomen vill anmäla misshänsa med en åklagares förordnande om förverkande, tiden för en sådan anmälan skall räknas från dagen för själva förordnandet. Härigenom kommer regleringen sakligt sett att få den innebörd som RÅ har begärt. Jag förordar en lösning av angiven innebörd. Att underrättelse om ett beslut om förverkande skall lämnas ägaren eller annan som saken rör, i fall där denne är känd, torde följa av allmänna principer och inte behöva anges särskilt i lagen.

De här föreslagna lagändringarna bör träda i kraft den 1 juli 1981.

Vad slutligen angår frågan om införsel till riket av injektionssprutor och kanyler finner jag i likhet med socialstyrelsen och remissinstanserna uppenbart att sådan införsel inte bör tillåtas om föremålen kan antas vara avsedda för injicering i människokroppen av narkotika som inte förskrivits legalt. Med hänsyn till den tolkning som nuvarande bestämmelser ibland har fått i praktiken bör 2 § andra stycket förordningen med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler förtydligas.

Detta kan lämpligen ske genom att bestämmelsen omformuleras så att spruta eller kanyl får införas till riket utan tillstånd endast för personligt bruk som grundas på föreskrift av läkare eller annars visas vara motiverat för lovligt ändamål. Det bör alltså åligga den som inte vid inresan kan förete föreskrift av läkare att på annat sätt bevisa sitt behov av sprutan eller kanylen för tullpersonalen, t. ex. genom att förete identitetskort för diabetiker.

Den nu förordade ändringen i förordningen kan beslutas av regeringen med stöd av lagen (1975:85) med bemyndigande att meddela föreskrifter om in- eller utförsel av varor. Jag har inhämtat att chefen för socialdepartementet senare kommer att anmäla frågan.

5 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1981:29) om ändring i brottsbalken
2. lag om ändring i brottsbalken
3. lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall
4. lag om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda
5. lag om ändring i smittskyddslagen (1968:239)
6. lag om ändring i läkemedelsförordningen (1962:701)
7. lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64).

De under 3–6 angivna författningsförslagen har upprättats i samråd med statsrådet Holm och det vid 7 angivna förslaget i samråd med chefen för socialdepartementet.

Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga* 3.¹

¹ Bilagan har uteslutits här. Frånsett några redaktionella ändringar är förslagen likalydande med dem som är fogade vid propositionen.

6 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över författningsförslagen.

7 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

De i departementspromemorian upptagna lagförslagen

**1. Förslag till
Lag om ändring i brottsbalken**

Härigenom föreskrivs att 17 kap. 12, 15 och 16 §§ brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Förslagen lydelse*12 §¹

Hjälper man den, som är fånge, häktad eller anhållen eller eljest är *för annat än sjukvård* berövad friheten, att komma lös eller främjar man, efter det han avvikit, hans flykt genom att dölja honom eller genom annan sådan åtgärd, dömes för främjande av flykt till böter eller fängelse i högst två år.

Hjälper man den som är fånge, häktad eller anhållen eller eljest är *med laga rätt* berövad friheten, att komma lös eller främjar man, efter det han avvikit, hans flykt genom att dölja honom eller genom annan sådan åtgärd, dömes för främjande av flykt till böter eller fängelse i högst två år.

15 §

Giver någon sig obehörigen ut för att utöva myndighet, dömes för föregivande av allmän ställning till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma skall gälla, om någon obehörigen bär uniform, märke eller annat tjänstetecken som giver honom sken av att tillhöra försvarsmakten eller annan kår i det allmännas tjänst eller kår, vars verksamhet avser allmän samfärdsel eller allmänhetens förseende med vatten, ljus, värme eller kraft.

Är brottet med hänsyn till att det har medfört betydande men för det allmänna eller för någon enskild eller eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst två år.

Om någon obehörigen giver sig ut för advokat, dömes för föregivande av ställning som advokat till böter.

Den som genom att obehörigen ges sig ut för läkare, tandläkare eller veterinär föranleder att läkemedel utlämnas till honom eller annan i

¹ Lydelse enligt prop. 1979/80:1.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

*strid mot vad därom är stadgat,
dömes för föregivande av
ställning som läkare,
tandläkare eller veterinär
till böter.*

16 §

För försök eller förberedelse till våld eller hot mot tjänsteman dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. stadgas, såframt ej brottet, om det fullbordats skulle hava varit att anse som ringa. För försök till främjande av flykt dömes ock till ansvar enligt vad i 23 kap. sägs.

För försök eller förberedelse till våld eller hot mot tjänsteman dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. stadgas, såframt ej brottet, om det fullbordats skulle hava varit att anse som ringa. För försök *eller förberedelse* till främjande av flykt dömes ock till ansvar enligt vad i 23 kap. sägs.

Denna lag träder i kraft den

1980.

2. Förslag till**Lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall**

Härigenom föreskrivs att 36 § lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall skall upphöra att gälla från och med den

3. Förslag till**Lag om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda**

Härigenom föreskrivs att 57 § lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

57 §

Den som driver enskild inrättning eller verksamhet i strid mot bestämmelserna i 10 § första stycket, dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

*Den som hjälper någon som är
inskriven i specialistsjukhus med stöd
av 35 § att avvika från sjukhuset,
dömes till böter eller fängelse i högst*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

*två år. För försök dömes till ansvar
enligt 23 kap. brottsbalken..*

Denna lag träder i kraft den 1980.

4. Förslag till

Lag om ändring i smittskyddslagen (1968:239)

Härigenom föreskrivs att 28 § smittskyddslagen (1968:239) skall upphöra att gälla från och med den

*Bilaga 2.***Sammanställning av remissyttranden över promemorian (Ds Ju 1980:1) med förslag till vissa ändringar i 17 kap. brottsbalken****Remissinstanser**

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av riksåklagaren (RÅ), Göta hovrätt, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet (BRÅ), socialstyrelsen, landstingsförbundet, Sveriges läkarförbund, Svenska läkaresällskapet, Sveriges veterinärförbund, Sveriges farmaceutförbund, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges statsåklagare, Föreningen Sveriges åklagare och Apoteksbolaget.

RÅ har överlämnat yttranden från överåklagarna i Stockholms och Göteborgs distrikt samt länsåklagarna i Uppsala, Göteborg och Kopparbergs län.

Remissyttranden**1 Förslaget till ändringar i 17 kap. 12 och 16 §§ brottsbalken**

Förslaget har tillstyrkts utan erinringar av RÅ, överåklagarna i Stockholm och Göteborg, länsåklagarna i Uppsala och Örebro län, Göta hovrätt, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, landstingsförbundet, Svenska läkaresällskapet, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges statsåklagare och Föreningen Sveriges åklagare.

Socialstyrelsen och Sveriges advokatsamfund har förklarat sig inte ha någon erinran mot förslaget.

Stockholms tingsrätt ifrågasätter om inte tiden är inne för en översyn av straffbestämmelsen i 23 kap. 2 § BrB och en anpassning av bestämmelsen till de förändringar i brottsligheten som inträffat. Enligt tingsrätten föreligger det med lagrummets nuvarande avfattning svårigheter att i önskvärd omfattning inskrida mot förberedande åtgärder exempelvis när det gäller grövre narkotikabrott.

Länsåklagaren i Kopparbergs län tillstyrker lagförslaget i sak men anser att uttrycket "komma lös" i 17 kap. 12 § BrB från språklig synpunkt bör ersättas med "avvika". Länsåklagaren anför i övrigt.

Övertygande skäl föreligger för att straffbelägga förberedelse till främjande av flykt. Jag vill emellertid ifrågasätta om inte en sådan brett upplagd och planlagd aktion, som den Riksåklagaren åberopat enligt departementspromemorian bör föranleda ett betydligt högre straffmaximum än fängelse i två år. Om man, såsom förutsätts i det angivna fallet, antar att det bakom planläggningen ligger en väl fungerande brottsorganisation med stora ekonomiska resurser bjuder konsekvensen att man förväntar sig att en sådan

organisation inte skyr några som helst medel för att vinna sina syften. I det av Riksåklagaren åberopade fallet måste man utgå från att organisationen förbereder ett massivt angrepp på kriminalvårdsanstalten med hjälp av inbrottsverktyg och av allt att döma är beredd att använda våld. Det är med andra ord fråga om ett planlagt angrepp mot en av statens viktigaste funktioner och det synes mig i och för sig diskutabelt att straffa denna planläggning som förberedelse till brottet främjande av flykt med den straffskala som för närvarande gäller. Ett straffmaximum på två års fängelse för denna planläggning torde knappast imponera på brottsorganisationen. De grova fall, som motiverar straff för förberedelse till främjande av flykt, motiverar enligt min mening också en straffskärpning av det fullbordade brottet för grova fall. Maximum bör vara fängelse i fyra år.

BRÅ vitsordar behovet av lagändringar men har vissa erinringar mot förslagens utformning. BRÅ anför i denna del.

Förberedelse till främjande till flykt är inte straffbart enligt gällande rätt. Det innebär att även mycket avancerade och farliga flyktförberedelser, exempelvis i anknytning till internationellt organiserad narkotikabrottslighet inte kan föranleda straffansvar. Dessutom finns vissa oklarheter och luckor i den gällande regleringen. Dessa har främst sin grund i att brottsbalkens (BrB) reglering inte gäller den som är berövad friheten för sjukvård (jfr NJA 1979 s. 386). Där tar i stället olika specialstraffrättsliga bestämmelser över. Bestämmelserna täcker dock inte alla situationer som kan anses straffvärda.

Vad gäller *personkretsen* tillstyrker BRÅ att bestämmelsen om främjande av flykt skall omfatta samtliga som med laga rätt har berövats friheten. Det i promemorian framlagda förslaget innebär dock, förutom att vissa luckor täpps till, en utvidgning av kriminaliseringen i så måtto att döljande och annan sådan åtgärd efter avvikande skulle bli straffbart även vid frihetsberövanden för sjukvård. Något behov av utvidgning i detta hänseende föreligger enligt BRÅ:s uppfattning knappast mer än möjligen i vissa kvalificerade fall. BRÅ fortsätter.

En möjlighet är då att i princip bibehålla straffansvaret för döljande och annan sådan åtgärd enligt 17:12 BrB men samtidigt öppna möjlighet till ansvarsfrihet i vissa fall (jfr AU 1979/80:27 s. 76). Tidigare har i denna riktning diskuterats om en motsvarande ansvarsfrihet till den som gäller enligt 17:11 BrB för vissa närstående även skulle gälla vid främjande av flykt (se t. ex. regeringsrådet Klackenborg i prop. 1962:10 s. B 460 f). En strikt uppräkningsmodell som finns i 17:11 BrB skulle dock i vissa hänseenden få alltför begränsad betydelse medan den i andra hänseenden skulle föra alltför långt. En friare intresseavvägning är att föredra. Exempelvis skulle kunna föreskrivas att det inte skall dömas till ansvar om gärningen med hänsyn till frihetsberövandets art och bakgrund, gärningsmannens förhållande till den fritagne och sättet att hjälpa honom, framstår som ringa. En motsvarande lagändring torde då lämpligen genomföras även i 17:11 BrB.

Vad därefter angår frågan om *förberedelse* till främjande av flykt bör först noteras att behovet av utvidgning av det straffbara området endast gör sig gällande beträffande särskilt kvalificerade former av fritagningar.

Straff för förberedelse brukar i allmänhet också begränsas till sådana brott som i fullbordad form är av allvarlig karaktär. Endast undantagsvis finns i BrB straff stadgat för förberedelse i sådana fall där böter ingår i straffskalan för det fullbordade brottet (förgöring, mened; jfr även olovlig avlyssning).

Även om det kan förmodas att ansvar i praktiken endast kommer att utkrävas för förberedelse till främjande av flykt i särskilt kvalificerade fall är det otillfredsställande om det formella ansvarsområdet utsträcks alltför långt.

Ett sätt att undvika detta är att dela in brottet i två grader, såsom var fallet fram till BrBs antagande, och endast föreskriva straff för förberedelse vid den grövre formen. Vad som främst talar mot denna lösning är den begränsade straffskalan. I samband med brottsbalkens antagande sänktes straffmaximum från fyra till två år. Någon motivering till denna lagändring gavs ej. Med hänsyn härtill finns anledning att något beröra straffskalans omfattning.

Det kan knappast råda någon tvekan om att den form av kvalificerade fritagningar som aktualiserat frågan om straff på förberedelsestadiet i sin fullbordade form måste tillmätas mycket högt straffvärde. Det kan här jämföras med straffskalorna för rån och grovt rån med straffminimum om ett resp. fyra år. Trots det relativt låga straffmaximum vid främjande av flykt torde dock fullt adekvata påföljder kunna utmätas genom att gärningsmännen genom sitt handlande i allmänhet gjort sig skyldiga till också andra kvalificerade brott, särskilt enligt 3 och 4 kap. BrB. På sådan grund kan också flyktingen själv dömas ansvar. I allmänhet lär dock brott mot 17 kap. BrB konsumera brott mot kap. 3 och 4. Det kan ifrågasättas om inte denna ordning i högre grad än som nu kan antas vara fallet även borde gälla 17:12 BrB. En strängare straffskala skulle då krävas. Konkurrenslösningen skulle, förutom genom motivuttalanden, kunna klargöras genom en gradindelning av brottet där som exempel på vad som kan göra brottet grovt anføres bl. a. att gärningen utförts med grovt våld eller tvång. Ett straffbeläggande av förberedelse skulle härigenom kunna begränsas till allvarliga fall och skulle även i övrigt falla sig naturligare genom att de omständigheter som gör förberedelsehandlingen straffvärd inte skulle kunna sägas hänföra sig till omständigheter som vid fullbordad gärning främst skulle bedömas enligt andra straffbestämmelser.

2 Förslaget till ändringar i 17 kap. 15 § brottsbalken

RÅ

Jag delar den i promemorian redovisade uppfattningen att intelefonering av recept av obehörig person kan vara straffbar som anstiftan av osant intygande, men endast under förutsättning antingen att den ordinerandes identitet verifierats vid kontroll eller att vederbörande farmaceut funnit kontroll obehövlig genom ett felaktigt antagande att den ordinerandes identitet var uppenbar. Bedrägeri är inte en adekvat brottsrubricering på förfaranden av detta slag. Som framhålles i promemorian är det f. ö. osäkert huruvida rekvisiten skada och vinning kan anses föreligga i fall av denna typ. När det gäller obehöriga förfaranden med narkotiska preparat torde det visserligen vara möjligt att beivra det obehöriga innehavet enligt narkotikastrafflagen. Detta är dock inte tillfyllest med hänsyn till att själva tillvägagångssättet vid försök att utfä läkemedel på detta sätt framstår som

straffvärt i och för sig. På grund av det anförda delar jag den i promemorian uttalade uppfattningen att övervägande skäl talar för att obehöriga förfaranden av det slag som nu är aktuella straffbeläggs i särskild bestämmelse.

När det gäller frågan hur detta straffansvar lämpligen bör konstrueras vill jag anlägga följande synpunkter. Det centrala i gärningstypen är att man obehörigen försöker få receptbelagda läkemedel utlämnade åt sig eller annan. I systematiskt hänseende är en gärning av denna art enligt min mening mera att hänföra till oredlighetsbrotten än till brotten föregivande av allmän ställning eller ställning såsom advokat. När det gäller straffvärdheten framstår den föreslagna strafflatituden som klart otillräcklig. Det är nämligen här ofta fråga om seriebrottslighet av allvarlig beskaffenhet. För t. ex. oredligt förfarande är straffet böter eller fängelse i högst två år. Är det aktuella läkemedlet narkotika bör jämförelse också göras med straffet för narkotikabrott, som ju också är böter eller fängelse i högst två år. Som framhållits av överåklagarna i Stockholm och Göteborg samt länsåklagaren i Örebro finns det vidare ett uppenbart behov av att kunna inskrida med straffansvar redan på försöksstadiet.

Med utgångspunkt från nu anförda omständigheter framstår det som mindre lämpligt att kriminaliseringen sker efter mönster av bestämmelserna om föregivande av ställning såsom advokat. Jag har övervägt möjligheten att i stället låta straffbelägga förfarandet i narkotikastrafflagen men funnit detta vara mindre ändamålsenligt. En lämpligare utväg synes vara att bestämmelser i ämnet antingen förs in som ett tillägg till stadgandet om oredligt förfarande eller genom en särskild lag som lämpligen bör inordnas under brottsbalkens bedrägerikapitel.

Den föreslagna gärningsbeskrivningen torde kunna godtagas under förutsättning att även försök till utlämnande blir straffbart och att straffet anges till böter eller fängelse i högst två år. Brottet kan förslagsvis benämnas obehörigt anskaffande av läkemedel. Vid fullbordat brott avseende narkotika bör straff ädömas såväl enligt den nu föreslagna bestämmelsen som med stöd av narkotikastrafflagen.

Överåklagaren i Stockholm

Såsom uttalas i promemorian torde den som genom falskt telefonrecept fått ut läkemedel som är att hänföra till narkotika kunna fällas till ansvar enligt narkotikastrafflagen för olaga innehav av narkotika. För åklagarmyndighetens del kan jag bekräfta att dessa straffbestämmelser emellertid hittills inte utnyttjats på de aktuella fallen. Jag har nu för berörda åklagare påpekat de möjligheter som narkotikastrafflagen ger att beivra falska telefonrecept.

Jag kan vidare meddela att Stockholms tingsrätt senast i dom den 8 februari 1980 bedömt falska telefonrecept som anstiftan av osant intygande jämte bedrägeri avseende läkemedelsrabatten. Såvitt framgår av domen synes tingsrätten inte ha fäst avseende vid huruvida påteckning om kontrollringning skett eller ej. Domen har vunnit laga kraft.

Förutsatt att gällande rätt är den nu angivna skulle de nuvarande straffbestämmelserna kunna anses ge tillräckliga möjligheter att beivra de fall *där gärningsmannen lyckas*. När det är fråga om narkotika skulle han således fällas till ansvar för narkotikabrott och i övriga fall för anstiftan av osant intygande. Det föreslagna tillägget i 17 kap. 15 § brottsbalken framstår då som obehövligt. När det gäller fall *där gärningsmannen försökt men*

misslyckats är utgångspunkten att varken försök till innehav av narkotika eller till anstiftan av osant intygande är straffbelagt. Den föreslagna nya bestämmelsen gäller också endast fall där läkemedel blivit utlämnat. Enligt min mening är det inte tillfredsställande att här aktuella gärningar inte kan beivras på försöksstadiet i vart fall om det är fråga om narkotiska preparat. Omständigheterna kan i många fall vara sådana att redan försöket motiverar en strängare påföljd än böter. En möjlighet kunde vara att i narkotikastrafflagen införa straffbestämmelser för detta slag av försök till innehav. Emellertid är jag närmast benägen att förorda att i narkotikastrafflagen tas in en särskild straffbestämmelse för fall då någon genom vilseledande medelst falskt telefonrecept eller liknande förfarande får till sig utlämnat narkotiska preparat. Straffsatsen bör vara densamma som gäller för narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen. Genom en sådan lagstiftning får man en mera till gärningen adekvat straffbestämmelse när det gäller fall där gärningsmannen lyckas än vad ansvarsbestämmelserna avseende innehav av narkotika utgör, eftersom dessa senare egentligen lämnar en väsentlig del av gärningen obeivrad. En sådan särskild straffbestämmelse ger också möjlighet att på ett lagtekniskt enkelt sätt straffbelägga försök. Under straffbestämmelsen borde inrymmas förutom falska recept vissa andra vilseledande förfaranden såsom att – i avsikt att för egen del komma åt narkotika – för apotekspersonal utge sig vara ombud för någon som i behörig ordning fått narkotiskt preparat förskrivet åt sig eller att i samma avsikt för läkare falskeligen utger sig vara en av läkarens patienter eller ombud för en sådan och härigenom förleder läkaren att förskriva narkotiskt preparat. Jag vill framhålla att jag beträffande nu angivna exempel inte kan hänvisa till verkliga fall men möjligheten att sådant kan förekomma torde inte vara utesluten.

Ifrågavarande gärningar avseende andra läkemedel än narkotiska preparat har enligt min mening ett avsevärt mindre straffvärde. För sådana fall bör en straffbestämmelse med endast böter i straffskalan kunna godtas. Emellertid bör straffansvar inträda även om gärningen inte lett till att läkemedel utlämnats. Detta kan möjligen lagtekniskt lösas genom att ange att gärningen skett "i samband med förskrivning av läkemedel".

Överåklagaren i Göteborg

Den lösning som anges i promemorian är att beivra den obehöriga ordinationen av läkemedlet. Mot denna principlösning har jag ingenting att invända. Fördelen är att också andra sätt att obehörigen förskaffa sig läkemedel straffbeläggs, såsom att i eget namn utfärda och inge recept eller – som i ett aktuellt fall – rekvirera läkemedel från läkemedelsföretag, i båda fallen felaktigt uppgivande sig som läkare.

Till skillnad från förslagställarna anser jag emellertid att gärningen bör vara straffbar oavsett om läkemedel lämnats ut eller ej. Enligt promemorian är de misslyckade försöken mångdubbelt fler än de lyckade. Från preventiv synpunkt spelar det en väsentlig roll att den som efter en obehörig telefonordination beger sig till apoteket vet att han kan straffas oavsett om läkemedlet utlämnas eller inte. Jag delar inte uppfattningen att detta skulle göra förbudet mot obehörigt bruk av läkartiteln alltför vidsträckt. Skulle försöket misslyckas efter det att kontrollringning skett och telefonreceptet utfärdats – t. ex. på grund av att personalen igenkände kunden – kvarstår visserligen möjligheten att döma för anstiftan till osant intygande. Men en bättre lösning förefaller vara att i det föreslagna lagrummet straffbelägga den

som obehörigen föranleder eller söker föranleda att läkemedel utlämnas.

För att såsom vid anstiftan till osant intygande möjliggöra husrannsakan i syfte att ta i beslag obehörigt utlämnade läkemedel bör fängelse ingå i straffskalan.

Länsåklagaren i Uppsala län

Att utvidga 17 kap. 15 § brottsbalken till att omfatta även den som obehörigen utger sig för att vara läkare, tandläkare eller veterinär och därigenom föranleder att läkemedel olagligt utlämnas, får anses vara ett lämpligt sätt att beivra begagnande av falska telefonrecepten med.

Något som däremot kan ifrågasättas är den straffpåföljd som föreslås för brottet. Det är synnerligen tveksamt om enbart böter är tillräckligt för att man skall uppnå den önskade preventiva effekten. För att inverka avskräckande på de personer som ägnar sig åt denna verksamhet, företrädesvis narkomaner, krävs en straffskärpning med fängelse i straffskalan. Vidare kan anföras att de båda närliggande och på falska telefonrecept tidigare tillämpade brottsrubriceringarna, urkundsförfalskning och osant intygande, har fängelse i straffskalorna. Av denna anledning föreslås att straffet för föregivande av ställning som läkare sätts lika som straffet för föregivande av allmän ställning, böter eller fängelse i högst sex månader.

Länsåklagaren i Örebro län

För egen del är jag inte benägen att anse rättsläget så oklart som promemorian anger. Mål om falska telefonrecept förekommer i exempelvis Örebro åklagardistrikt inte så sällan. Efter ingående analys har jag funnit att inringning av falska telefonrecept, oavsett om kontrollringning skett, är att bedöma som anstiftan av osant intygande. Så långt jag vet har med den brottsrubriceringen väckta åtal bifallits av Örebro tingsrätt, där de dock tror jag utan undantag stannat. I varje fall kan jag inte erinra mig någon ogillande dom från högre instans.

Det är mig obekant hur det förhåller sig i övrigt i landet. Därmed vare hur som helst men sett mot bakgrunden av för mig känd praxis framstår det som olyckligt att rättsläget inte har klarlagts genom prövning i högsta instans.

Jag är sålunda på anförda grunder tveksam om behovet av ny eller ändrad lagstiftning på området. Då nu emellertid sådan aktualiserats vill jag framföra några synpunkter på förslaget.

Mot det i promemorian gjorda övervägandet att låta kriminaliseringen principiellt hänföra sig till viss ställning synes i och för sig inget vara att erinra. Vid detaljutformningen synes ligga närmast till hands att, som också föreslagits tidigare och som skett beträffande advokat, straffskydda redan yrkesbeteckningen läkare, veterinär och tandläkare och förbehålla den sådana som är legitimerade eller eljest på grund av förordnande behöriga att utöva yrket.

I promemorian avvisas den tanken med motiveringen att "underlag torde (emellertid) saknas att frånga det ställningstagande i fråga om skyddet för läkartiteln som gjorts vid kvacksalverilagstiftningens tillkomst och som innebär att ett förbud inte bör göras mera vidsträckt än vad som motsvaras av ett praktiskt behov".

Det kan diskuteras vad som är det praktiska behovet av att straffskydda läkar-, tandläkar- resp. veterinärtiteln. I promemorian har uppenbarligen det praktiska behovet begränsats till kriminalisering av inringning av falska

telefonrecept. Emellertid kan skydd tänkas behövt även ur andra aspekter. Som exempel kan nämnas att det då och då lär inträffa att personer inför sig vita "läkarrockar", tar sig in på sjukhus och "undersöker" patienter under sken av att vara läkare. Sker sådant utan ersättning synes förfarandet vara straffritt om det inte kan bedömas som olaga intrång.

Om nu sådana aspekter skall lämnas åsido kan jag i huvudsak förorda förslaget till lagreglering. På en punkt vill jag emellertid föreslå en ändring.

Enligt förslaget krävs för straffbarhet att utlämnande av läkemedel har föranletts av falskt telefonrecept. Enligt min mening är detta inte tillfredsställande, enär ju då det av gärningsmannen önskade resultatet har uppnåtts. Mitt förslag är alltså att det för ansvar skall räcka att gärningsmannen har sökt föranleda att läkemedel utlämnas till honom.

Göta hovrätt

Den i promemorian redovisade omfattningen av telefonrecept samt förekomsten av "falsa" sådana får anses visa att behov föreligger att särskilt kriminalisera det i promemorian åsyftade förfarandet.

I promemorian har föreslagits att i 17 kap. 15 § brottsbalken tillägges ett fjärde stycke, enligt vilket förfarandet med huvudsakligen s. k. falska telefonrecept under brottsbeteckningen föregivande av ställning som läkare, tandläkare eller veterinär skulle kunna bestraffas. Utom den falska förskrivning man i promemorian närmast tagit sikte på, nämligen av läkemedel innehållande narkotika, skulle det straffbara förfarandet även kunna avse andra receptbelagda läkemedel.

Under den föreslagna brottsbeteckningen är emellertid, såsom även framförts i promemorian, språkligt sett att hänföra även många andra fall än det åsyftade. Den falska uppgiften i telefon till apotekspersonal skulle endast utgöra ett specialfall av dem som brottsbeteckningen omfattar. Lämpligheten av beteckningen kan redan av detta skäl ifrågasättas.

Enligt promemorian består det väsentliga i det straffvärda förfarandet i att någon obehörigen utger sig som läkare, tandläkare eller veterinär. Jämförelse sker därvid med det skydd för advokattiteln som finns i 17 kap. 15 § 3 st brottsbalken. Med nämnda bestämmelse torde emellertid närmast avses att skydda allmänheten mot att vilseledas om vederbörandes särskilda kompetens att mot ersättning lämna hjälp. Förhållandet är i huvudsak detsamma i behörighetslagarna och den s. k. kvacksalverilagen. Förfarandet med falska telefonrecept avser däremot icke huvudsakligen vilseledande av den allmänhet, som kan behöva skyddas på i 17 kap. 15 § brottsbalken åsyftat sätt, utan går ut på att gentemot apotekspersonal "bedraga" sig till främst narkotiska läkemedel. Enligt hovrättens mening bör därför en kriminalisering snarast ta sikte på förfarandet i sig, nämligen att någon, på vilket sätt det vara må, obehörigen söker få ut receptbelagda läkemedel. Huruvida behov föreligger att även andra läkemedel än de som innehåller narkotika omfattas av en sådan kriminalisering bör dock övervägas ytterligare.

Hovrätten avstyrker därför förslaget att genom utvidgning av 17 kap. 15 § brottsbalken straffbelägga det åsyftade förfarandet. Fortsatt utredning synes dock böra ske, varvid främst bör övervägas möjligheterna att i lämplig specialförfattning – exempelvis läkemedelsförordningen, narkotikaförordningen eller narkotikastrafflagen – eller i särskild författning straffbelägga förfarandet. Enär de största problemen torde röra narkotika och det finns

anledning befara att det är narkotikamissbrukare som främst använder sig av metoden med s. k. falska telefonrecept, synes fängelse böra ingå i straffskalan för att någon påtaglig preventiv effekt skall kunna nås.

Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, rikspolisstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen lämnar förslaget utan erinringar.

BRÅ

BRÅ delar den uppfattning som kommer till uttryck i promemorian att sådana förfaranden är straffvärda och att garantier därför behövs för att de skall kunna beivras straffrättsligt.

Som framhålles i promemorian är det i dag oklart om det angivna förfarandet är straffbart. Lagförslaget grundar sig på dels två frikännande domar i Svea hovrätt, varav det endast i en uttryckligen prövats om anstiftan till osant intygande föreläggat, dels beslut av riksåklagaren att inte fullfölja talan i de aktuella fallen. I promemorian framhålls att RÅs ställningstagande gör att man i praktiken inte kan räkna med någon beivran av de aktuella förfarandena. Å andra sidan föreligger fällande domar i hovrätt för såväl förfalskning som osant intygande och anstiftan därtill och i doktrinen har också ansetts att straffbarhet torde föreligga. Något vägledande avgörande från Högsta Domstolen finns inte.

Det oklara rättsläget är av betydelse för bedömningen av lagförslaget. Om nämligen förfarandet är straffbart redan enligt nu gällande lagstiftning är den föreslagna lagstiftningen onödig. Följer man i detta fall vad i promemorian anförts om konkurrens (s. 46) skulle följden bli att man i BrB fick en bestämmelse som i princip aldrig skulle bli tillämplig. Det är därför här nödvändigt att något närmare gå in på frågan om förfarandets straffbarhet enligt gällande rätt. Från den möjligheten att förfarandet skulle utgöra förfalskning från den telefonerades sida, såsom hävdats av Löfmarck och i ett av de i promemorian refererade hovrättsfallen, bortses emellertid. Ståndpunkten är kraftigt kritiserad men även om den är riktig så rubbar det inte förutsättningarna för BRÅs kritik av det föreliggande lagförslaget. Vad som behandlas är därför endast frågan om anstiftan till osant intygande är förhanden.

Det bör i sammanhanget först konstateras att såväl Svea hovrätts dom av den 22 februari 1977 (nr DB 40) som RÅs skrivelse till överåklagaren innefattar den ståndpunkten att intefonerande av "falskt" telefonrecept kan vara anstiftan till osant intygande. Hovrättens dom innefattar att så skulle vara fallet när kontrollåtgärd företagits och antecknats. Riksåklagaren synes snarast gå ett steg längre och mena att (åtminstone vid narkotiska preparat) straffbarhet skulle kunna föreligga redan när farmaceuten funnit identitetskontroll obehövlig. Grundläggande för gränsdragningen synes varit i vad mån farmaceutens intygande endast avser att viss person uppgivande sig vara viss läkare intefonerat receptet eller om därjämte intygas att den uppringande personen var den uppgivne läkaren. Det senare skulle vara fallet, och osant intygande således föreligga, om kontrollåtgärd vidtagits (eller kontroll av någon anledning befunnits obehövlig). Denna ståndpunkt stämmer i själva verket väl överens med den uppfattning som framförs i brottsbalkskommentaren (KBrB II, 4:e uppl. s. 85). När där hävdas att objektivt sett osant intygande från farmaceutens sida föreligger så är det på den grunden att "på apoteket sker vid behov viss kontroll" av den

telefonerandes identitet. (Jfr även vad som sägs aa s. 85 angående telegram.) Den skillnad som föreligger synes endast vara att man i kommentaren menar att för telefonrecept genomgående förutsättes en kontrollnivå som är tillräcklig för att osant intygande skall anses vara förhanden.

Vad angår Jareborg (Begrepp och brottsbeskrivning, s. 259 not 15) synes han mena att oavsett vad som bestyrkes (intygas) i urkunden så är uppgiften osann. Ansvar för anstiftan till osant intygande skulle således kunna komma i fråga oberoende om någon kontrollåtgärd vidtagits eller bort vidtagas. Denna uppfattning torde innebära att ansvar för anstiftan skulle kunna ifrågakomma även vid exempelvis telegrambeställningar och anteckningar i hotells gästförteckning (a m KBrB II, 4:e uppl. s. 85 och 202). Avgörande för gärningsmannens ansvar i dessa fall skulle således endast vara om uppsåt föreläggat (inkl. i förhållande till fara i bevishänseende). I praktiken skulle dock detta i vad gäller ansvar för gärningsmannaskap, inte innebära någon skillnad mot den uppfattning som företräds i kommentaren. Även där hävdas nämligen t. ex. att hotellvärd och hotellbetjäning inte torde undgå ansvar om de uppsåtligt lämnar oriktig uppgift i gästförteckning (a a s. 202, jfr även Löfmarck, Förfalskningsbrotten m. m., 1979 s. 38). Grunden för detta torde vara att intygandet avser inte endast att någon person sagt sig ha det angivna namnet utan också att denna uppgift inte är vederliggen oriktig.

Enligt BRÅs uppfattning synes det, även om man inte går på Jareborgs mer långtgående uppfattning, troligt att nuvarande rätt generellt lämnar utrymme för ansvar för anstiftan till osant intygande vid falska telefonrecept. Läkemedelshanteringen är en i lagar och författningar samt genom myndighetstillsyn noggrant reglerad och övervakad verksamhet. Receptförfarandet utgör en integrerad del i detta utvecklade kontrollsystem. De som handhar receptföreskrivningar och utlämnande av läkemedel måste anses ha en generell skyldighet att övervaka att verksamheten sker i överensstämmelse med föreskrifter på området. I 20 § läkemedelsförordningen föreskrivs f. ö. straffansvar för den som "åsidosätter nödig aktsamhet vid hanteringen av läkemedel".

Mot bakgrund av vad som nu anförts anser sig inte BRÅ kunna tillstyrka den föreslagna lagstiftningen.

Risken att de aktuella förfarandena, om än straffbara, inte kommer att beivras i praktiken gör dock att åtgärder kan vara påkallade. I motsats till vad som anförts i promemorian anser BRÅ att ändringar skulle kunna vidtas i läkemedelsförordningen i syfte att försäkra sig mot att falska telefonrecept lämnas straffria. Förordningen tar visserligen, som sägs i promemorian, främst sikte på den yrkesmässiga läkemedelshanteringen. Detta beror emellertid på att man i förordningen förutsatt att endast yrkesmässig hantering av läkemedel skall förekomma bortsett från fall av privat bruk av lovligt åtkomna läkemedel. Straffbestämmelserna riktar sig dock mot envar. Vad gäller införsel till riket hänvisas i förordningen till varusmuggningslagen (1960:418) som ju inte på något sätt endast gäller yrkesmässiga förfaranden. Även förvärv av smugglade läkemedel är straffbart enligt 6 § varusmuggningslagen. I övrigt är dock olovligt anskaffande av läkemedel endast straffbelagt vid tillverkning. Den som exempelvis köper olovligt tillverkade läkemedel kan därför inte straffas innan han saluhållit dem. Även om inga kriminalpolitiska olägenheter verkar ha varit följden av denna ordning förefaller här föreligga vad som närmast kan betecknas som en lucka i lagen. Denna lucka kan enkelt täppas till genom att t. ex. till handlingsformerna i 20 § 2 mom. punkten a) läkemedelsförordningen foga ordet "förvärv".

Därmed torde även falska telefonrecept falla under regleringen. Att regleringen får förutsättas bli subsidiär till BrB behöver inte innebära någon olägenhet även om de falska telefonrecepten anses innefatta anstiftan till osant intygande. Regleringen skulle ju ha väsentligt vidare tillämpningsområde.

För det fall departementet trots vad som ovan anförts finner sig böra förslå en lösning av det slag som förordas i promemorian vill BRÅ anförä ett par synpunkter på det framlagda lagförslaget.

Förslaget innebär att fullbordanspunkten kommer att vara först vid den tidpunkt då läkemedlet utlämnas. Ur lagföringssynpunkt medför detta uppenbara nackdelar. En förändrad brottskonstruktion eller straffbarhet på försöksstadiet bör övervägas.

Brottsbeskrivningen tar endast sikte på den som telefonerar in receptet. Den som hämtar ut läkemedlet, när det inte kan visas vara samma person som ringt, torde ofta få förutsättas vara anstiftare. Uppger denne emellertid att han blivit ombedd av "okänd" att hämta ut medlen är gärningsmannans ansvar och anstiftans ansvar uteslutet och det förefaller tveksamt om medhjälpsansvar kan anses föreligga. (Om osant intygande anses föreligga kan den som hämtar ut läkemedlen i vart fall dömas för brukande av falsk urkund då han "åberopar" receptet.) Brottskonstruktionen bör med hänsyn härtill förändras.

Socialstyrelsen

Som framgår av promemorian har socialstyrelsen i skrivelse till justitiedepartementet 1978-08-23 hemställt att åtgärder vidtas för att straffbelägga förfarandet med falska s. k. telefonrecept. Det nu framlagda förslaget om ett tillägg i 15 § tillgodoser styrelsens framställda önskemål och styrelsen ställer sig därför positiv till att denna lagändring genomförs. Styrelsen får med tillfredsställelse konstatera att den föreslagna ändringen även bör träffa andra tänkbara fall då någon genom vilseledande föranleder att läkemedel lämnas ut i strid mot gällande bestämmelser. Frågan om brottet även bör straffbeläggas på försöksstadiet får tas upp till förnyad prövning om i framtiden anledning härtill uppkommer.

Landstingsförbundet tillstyrker förslagen.

Sveriges läkarförbund

Läkarförbundet delar helt de principiella överväganden som framförts i promemorian angående behovet av en uttrycklig straffbestämmelse för obehöriga förfaranden med telefonrecept.

Däremot anser förbundet att författningsförslaget fått en mindre lyckad teknisk utformning. Särskilt vill förbundet fästa uppmärksamheten på ställningstagandet att försök till obehörig åtkomst av läkemedel genom intertelefonering av falskt recept ej behöver straffbeläggas.

Enligt förbundets uppfattning måste det vara mindre vanligt att obehöriga förfaranden av detta slag upptäcks och beivras sedan läkemedlet väl lämnats ut. Regelmässigt torde apotekspersonalens misstänksamhet väckas och eventuellt polisingripande ske på försöksstadiet, nämligen när läkemedlet skall avhämtas på apoteket. Det verkar skäligen opraktiskt att gärningsmannen i stort sett måste gripas i omedelbar anslutning till utlämnandet av läkemedlet.

Läkarförbundet föreslår därför att försök till föregivande av ställning som läkare straffbelägges, även om detta rimmar dåligt med brottsrubriceringen. Detta är dock en följd av att förslaget på ett olyckligt sätt infört ett rekvisit om effekt vid ett brott som betecknas som föregivande av ställning.

Behov synes sålunda föreligga att straffbestämmelsen får en annan utformning och placering om den skall täcka det förfarande man egentligen avser att kriminalisera, nämligen obehörig åtkomst av läkemedel. Förbundet anser det emellertid tillräckligt om förfarandet straffbeläggs även på försöksstadiet.

Svenska läkaresällskapet

Såvitt Sällskapet kan bedöma är det i promemorian föreslagna tillägget till BrB:s 17 kap. 15 § och de härav följande korrigeringarna i övriga berörda lagar väl ägnade att skapa klarhet i denna omtvistade rättsfråga.

På en punkt vill emellertid Sällskapet anföra en avvikande mening. I promemorian hävdas att brottet inte bör straffbeläggas på försöksstadiet och att en förutsättning för att ansvar skall kunna ådömas därmed blir att läkemedlet verkligen har lämnats ut. Enligt Sällskapets uppfattning bör själva handlingen, alltså den falska inringningen, kriminaliseras. Fältet lämnas eljest fritt för narkomaner och deras medhjälpare att försöka få ut läkemedel. I de berörda kretsarna kommer det snabbt att sprida sig att man fortfarande riskfritt kan ringa in recept och falskeligen uppge sig som läkare. Sällskapet kan föreställa sig bevissvårigheterna om endast fullbordad gärning blir straffbelagd. Är gärningen fullbordad i och med att bedragaren eller dennes ombud på apoteket begär läkemedlet utlämnat? Räcker det att förpackningen lämnats över disk? Eller krävs måhända att mottagaren med sin apotekspåse skall ha lämnat lokalen? Endast genom att straffbelägga försök synes bestämmelsen bli effektiv. Som lagförslaget utformats är det endast utbekommandet av läkemedlet ifråga som straffbeläggs, inte det förhållandet att vederbörande falskeligen utgivit sig för att vara läkare. Det framgår inte heller hur handlingen skall bedömas om avhämtningen sker genom ombud. I fråga om advokater gäller att om någon obehörigen giver sig ut för advokat, dömes han till böter. Detsamma borde gälla personer som ger sig ut för att vara läkare i syfte att på obehörigt sätt få tillgång till läkemedel. Bestämmelsen rörande advokater har i första hand tillkommit som ett skydd för advokattiteln. Det synes Läkaresällskapet väl så ohederligt att någon i nämnda syfte utger sig för att vara läkare.

Sällskapet fäster stor vikt vid denna fråga. Det är inte minst ur förebyggande syfte väsentligt att det av lagen klart framgår att även försök till att på bedrägligt sätt komma över läkemedel är brottsligt och bestraffas.

Sveriges tandläkarförbund

Inledningsvis vill Sveriges Tandläkarförbund understryka de stora praktiska fördelar som är förenade med möjligheten att intertelefonera recept.

Såväl ur receptutfärdarens som patientens synpunkt är möjligheten i många fall närmast oersättlig. Tandläkarförbundet har därför som grundinställning att den omständigheten att obehöriga personer intertelefonerar falska telefonrecept, under inga förhållanden får inskränka den befintliga möjligheten för behöriga receptutfärdare att ringa in recept.

Med hänsyn till att mängden falska telefonrecept tenderat öka under de senaste åren, är det emellertid nödvändigt att krafttag tages mot detta

obehöriga förfarande. I likhet med promemorieförfattaren anser Sveriges Tandläkarförbund att kontrollringning från apotekspersonalens sida vid fall av intelphonering av narkotikapreparat o. d. är ett effektivt, om än inte tillräckligt effektivt, sätt att förhindra det ifrågavarande obehöriga förfarandet. Eftersom arbetssituationen på apoteken inte möjliggör att kontrollringning alltid kan ske på sätt som anges i receptkungörelsen, måste reglerna för kontrollringning kompletteras med andra åtgärder från samhällets sida, exempelvis genom ett straffbeläggande av förfarandet.

Av promemorian framgår att rättsläget, vad gäller det straffbara i att intelphona falskt recept, är ytterst oklart. Den juridiska doktrinen företrädare strider sinsemellan om hur förfarandet ur straffrättslig synpunkt skall bedömas och rättspraxis har under årens lopp lämnat ett allt annat än enhetligt svar på hur förfarandet skall betraktas. Sveriges Tandläkarförbund anser som följd därav dels att rättsläget snarast bör klarläggas dels att detta bör ske genom att det ifrågavarande förfarandet införes under uttrycklig straffbestämmelse. Tandläkarförbunden anser det förslag till lösning som anges i promemorian väl motsvara det krav som kan ställas på frågans reglering. Tandläkarförbundet tillstyrker därför promemorieförslaget, att ett fjärde stycke skall införas under 17 kap. 15 BrB med det i promemorian angivna textinnehållet. Till skillnad mot förslaget i promemorian anser dock Sveriges Tandläkarförbund att det obehöriga förfarandet bör straffbeläggas redan på försöksstadiet. Skälet härför är, att det stora flertalet falska telefonrecept som i dag obehörigen inringes avser narkotiska preparat av olika slag. Som en konsekvens av att samhället under senare år genomgående skärpt sin hållning mot alla former av narkotikabrott, bör ifrågavarande förfarande inte behandlas alltför mildt. Genom att straffbelägga redan på försöksstadiet manifesterar samhället sin allvarliga inställning till problemet.

Ett underlåtande att straffbelägga brottet på försöksstadiet kan även få den olyckliga följden att antalet försök att intelphona falska recept ytterligare starkt ökar. I och med att försöket avslöjas blir nämligen inte konsekvensen annan än att receptet ej upprättas eller i vart fall ej expedieras. Personen som gjort försöket löper däremot ingen som helst personlig risk, utan kan omgående göra ett nytt försök. Detta kan inte enligt Sveriges Tandläkarförbunds uppfattning vara tillfredsställande. Brottet bör därför på de anförda grunderna straffbeläggas även på försöksstadiet, och detta även om straffet för ett alltigenom fullbordat brott inte föranleder annat än böter som påföljd.

Sveriges veterinärförbund lämnar förslaget utan erinringar.

Sveriges farmaceutförbund

Förbundet finner det tillfredsställande att justitiedepartementet utrett och samlat de rättsliga problemställningarna kring falska telefonrecept. Med anledning av domen i Svea hovrätt 14 april 1978 har behovet av åtgärder framstått som än mer angeläget och frågan har uppmärksamats en hel del inom farmaceutkåren. Förbundet ansluter sig helt till de principiella överväganden, som görs i promemorian vad gäller behovet av en uttrycklig straffbestämmelse för obehöriga förfaranden med telefonrecept. Emellertid har förbundet funnit att förslaget till författningstext inte på något påtagligt sätt kommer att minska antalet försök att obehörigt komma åt läkemedel via telefonrecept, eftersom *försök* att utge sig som behörig förskrivare vid

intelefonering av recept inte blir straffbart med mindre än att uppsåtet lyckas och läkemedlet utlämnats. Apotekens möjligheter att i efterhand upptäcka felaktigheten och därvid kunna styrka att viss person brutit mot den föreslagna bestämmelsen är sannolikt mycket små. Inte heller finner förbundet att lagförslaget kan tjäna något förstärkt preventivt syfte i jämförelse med dagens läge.

Farmaceutförbundet vill för sin del föreslå att man ånyo överväger möjligheten att även straffbelägga försök till föregivande av ställning som läkare, tandläkare eller veterinär. I de fortsatt övervägandena bör också prövas möjligheten att genom ett bättre identifikationssystem av förskrivarna (exempelvis kodnummer som förnyas årligen) försvåra telefonerings av falska telefonrecept.

Sveriges advokatsamfund har förklarat sig inte ha någon erinran mot förslaget.

Sveriges domareförbund

Den föreslagna bestämmelsen avviker från övriga straffstadganden i paragrafen genom att för straffbarhet krävs att gärningen lett till visst resultat. Om så skett hör gärningsmannen emellertid, om det är fråga om narkotika, i stället regelmässigt åtalas för narkotikabrott. Enligt förbundets mening kan det vara påkallat att söka stävja ifrågavarande förfarande på ett tidigare stadium. Detta skulle kunna ske om ansvar i stället inträder för föregivande av ställning som läkare etc., när någon handlar *med uppsåt* att läkemedel skall utlämnas i strid mot vad därom är stadgat. Därigenom skulle även uppnås en bättre överensstämmelse med bestämmelserna i samma paragraf om föregivande av allmän ställning och av ställning som advokat.

Föreningen Sveriges statsåklagare

Föreningen tillstyrker även förslaget att i ett nytt fjärde stycke i 17 kap. 15 § brottsbalken införes en straffbestämmelse för den som genom att obehörigen ge sig ut för läkare, tandläkare eller veterinär föranleder att läkemedel utlämnas till honom eller annan i strid mot vad därom är stadgat. Emellertid bör förfarandet kunna straffas även om syftet att få ut läkemedel ej uppnås. Den föreslagna bestämmelsens placering 17 kap. 15 § brottsbalken framhäver att det är gärningsmannens förfarande att falskeligen utge sig för att vara behörig att ordinera läkemedel, som är straffvärt. Det objektiva förhållandet att han lyckas därmed bör lika litet som i första och tredje styckena i samma § vara avgörande för straffbarheten. Om försöket att få en förskrivning till stånd lyckas lär svårigheterna att övertyga gärningsmannen om brott oftast bli så stora att åtal ej kommer till stånd. I de misslyckade fallen kan ett avslöjande bli möjligt redan omedelbart i samband med försöket. Icke effekten av men syftet med det falska föregivandet av ställning bör vara avgörande för straffbarhet. Föreningen vill därför föreslå att bestämmelsen utformas ungefär enligt följande.

”Den som i syfte att läkemedel i strid mot vad därom är stadgat skall utlämnas till honom eller annan obehörigen ger sig ut för läkare” etc.

Enbart bötesstraff för det klientel som vanligen förekommer i dessa sammanhang lär bli i stort sett verkningsslöst. Föreningen föreslår därför att i straffskalan ingår böter eller fängelse. Även för att reella tvångsmedel skall

kunna användas till säkerställande av bevisning bör fängelse ingå i straffskalan.

Föreningen Sveriges åklagare

Endast i en detalj har föreningen avvikande uppfattning. Den gäller straffskalan för det nytillkomna brottet föregivande av ställning som läkare, tandläkare eller veterinär. Enligt förslaget skall straffskalan endast innehålla böter. Emellertid kan den skalan i en i praktiken säkerligen förekommande situation visa sig otillräcklig. Föreningen tänker då på det fallet att den misstänkte förvarar de obehörigen åtkomna läkemedlen i sin bostad och vägrar att godvilligt utlämna dem. Beslag erfordras å läkemedlen dels för att säkra dem som bevisning och dels för att säkra ett förverkande enligt bestämmelserna i BrB 36 kap. Den misstänkte bör ju inte få behålla medlen. Den föreslagna straffskalan medger icke på grund av bestämmelse i RB 28:1 1 st. husrannsakan i bostaden. Straffskalan bör med hänsyn härtill innefatta även fängelse.

Även ur en annan synpunkt borde straffskalan innefatta fängelse. Upprepade återfall eller det otillåtna förfarandets omfattning kan motivera annan påföljd än böter, t. ex. skyddstillsyn. Skyddstillsyn kan dock icke ifrågakomma så länge straffskalan endast omfattar böter.

Av anförda skäl föreslår föreningen att straffskalan för föregivande av ställning som läkare, tandläkare och veterinär bestäms till böter eller fängelse i högst sex månader. I övrigt tillstyrkes förslaget.

Apoteksbolaget

Ett ökande antal s. k. falska telefonrecept har under de senaste åren avslöjats på apoteken. Denna utveckling utgör ett mycket obhagligt inslag i apotekspersonalens arbete och är störande på rutiner ägnade att tillgodose säkerhetsmässiga krav från förskrivare och patienter. Apoteksbolaget finner det därför tillfredsställande att justitiedepartementet sammanställt och redovisat de rättsliga problemställningarna.

Bolaget ansluter sig till departementspromemorians förslag med en uttrycklig straffbestämmelse för den som för egen eller annans räkning kommer åt läkemedel genom att per telefon obehörigen utge sig för läkare, tandläkare eller veterinär. Detta innebär således att endast fullbordad handling kriminaliseras. Som fullbordad handling bör, enligt bolagets mening, även betraktas att kunden försöker hämta ut läkemedlet efter intelefoneringen. Bolaget vill samtidigt framhålla att det hade varit önskvärt att diskutera huruvida inte redan försök till obehörigt föregivande som förskrivare också borde kriminaliseras. Denna fråga torde emellertid kunna anstå till dess erfarenhet vunnits av detta första steg i riktning mot straffbeläggning som förslaget innebär.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1980-12-23

Närvarande: justitierådet Holmberg, regeringsrådet Hellner, justitierådet Persson.

Enligt lagrådet den 15 december 1980 tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 4 december 1980 har regeringen på hemställan av statsrådet Winberg beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1980:00) om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall,
4. lag om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,
5. lag om ändring i smittskyddslagen (1968:239),
6. lag om ändring i läkemedelsförordningen (1962:701),
7. lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64),

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Anita Meyerson.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag ur
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-01-29

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande och statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Söder, Åsling, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelsohn, Danell, Petri, Eliasson.

Föredragande: statsrådet Winberg

Proposition om ändring i brottsbalken m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1981:29) om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall,
4. lag om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,
5. lag om ändring i smittskyddslagen (1968:239),
6. lag om ändring i läkemedelsförordningen (1962:701),
7. lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64).

Föredraganden upplyser att lagrådet har lämnat lagförslagen utan erinran och hemställer att regeringen, efter vissa redaktionella ändringar, föreslår riksdagen att anta förslagen.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 4 december 1980

Innehållsförteckning

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	
1 Lag om ändring i lagen (1980:00) om ändring i brottsbalken ..	2
2. Lag om ändring i brottsbalken	3
3. Lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall	4
4. Lag om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda	5
5. Lag om ändring i smittskyddslagen (1968:239)	6
6. Lag om ändring i läkemedelsförordningen (1962:701)	7
7. Lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64)	8

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 29 januari 1981. 10

1 Inledning	10
2 Främjande av flykt	11
2.1 Gällande ordning i korthet	11
2.2 Aktuella ändringsförslag	11
2.3 Närmare om departementspromemorian	12
2.4 Föredragandens överväganden	14
3 Falska telefonrecept	16
3.1 Gällande ordning i korthet	16
3.2 Departementspromemorian	17
3.3 Föredragandens överväganden	19
4 Förverkande av narkotika samt förverkande och införsel av injektionssprutor och kanyler	21
4.1 Gällande ordning i korthet	21
4.2 Aktuella ändringsförslag	22
4.3 Föredragandens överväganden	23
5 Upprättade lagförslag	24
6 Hemställan	25
7 Beslut	25

Bilagor

1 Bilaga Dc i departementspromemorian upptagna lagförslagen	26
Lag om ändring i brottsbalken	26
Lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall	27
Lag om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda	27
Lag om ändring i smittskyddslagen (1968:239)	28

2	<i>Bilaga</i> Sammanställning av remissyttranden över promemorian (Ds Ju 1980:1) med förslag till vissa ändringar i 17 kap. brottsbalken	29
	Utdrag ur lagrådets protokoll den 23 december 1980.	43
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 29 januari 1981.	44